Roedd Dr Meredydd Evans yn un o fawrion y genedl, yn enwog am ei gyfraniad mawr i ddiwylliant ein gwlad. Bu farw ym mis Chwefror 2015.

Merêd wedi marw

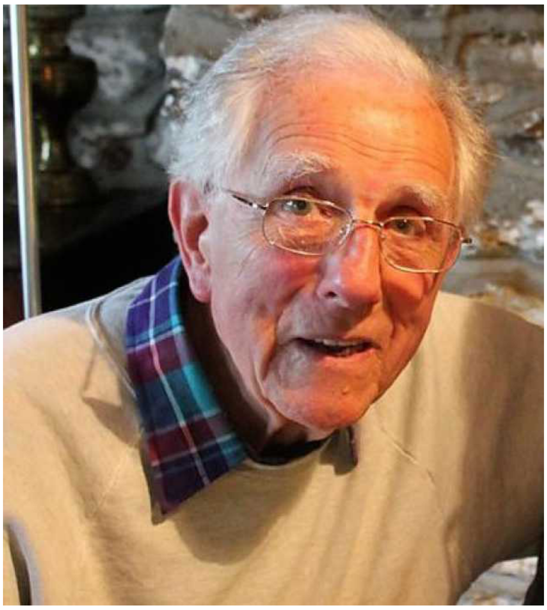

Bu farw Dr Meredydd Evans – Merêd – cawr ym myd adloniant ac ymgyrchydd iaith a heddwch.

Roedd wedi ei daro'n wael yr wythnos ddiwetha' ac wedi bod yn anymwybodol yn yr ysbyty.

Roedd yn 95 oed ac wedi bod yn ffigwr cenedlaethol ers 70 o flynyddoedd, yn ganwr ac arloeswr ym myd adloniant ysgafn ac yn ei flynyddoedd ola', yn arweinydd ysbrydol i ymgyrchwyr iaith.

Bywyd cynnar

Cafodd Meredydd Evans ei eni yn Llanegryn, Sir Feirionnydd yn 1919 a'i fagu yn Nhanygrisiau, ac ef oedd yr olaf o 11 o blant.

Gadawodd yr ysgol yn bedair ar ddeg oed i fynd i weithio i'r *Co-op*, ond aeth yn fyfyriwr i Goleg Harlech ac wedyn i Fangor i astudio Athroniaeth, gan raddio yn 1945.

Fe ddaeth yn enwog i ddechrau yn yr 1940au pan oedd yn aelod o 'Driawd y Coleg' – y grŵp cynta' i gael enwogrwydd trwy gyfrwng y radio.

Ef oedd prif gyfansoddwr eu caneuon, gan fenthyg elfennau o ganeuon poblogaidd y cyfnod, ac fe ddaeth rhai o'r caneuon, fel 'Triawd y Buarth' a 'Beic Peni-Ffardding', yn fath o ganeuon gwerin modern.

America a'r byd academaidd

Ar ôl symud i'r Unol Daleithiau, wedi iddo gyfarfod â'i wraig, y gantores opera o'r America, Phyllis Kinney, enillodd Ddoethuriaeth o Brifysgol Princeton yn New Jersey cyn mynd yn ddarlithydd i Boston.

Fe gafodd lwyddiant yno hefyd yn canu gwerin ac roedd y briodas yn ddechrau ar bartneriaeth hir yn ymchwilio i ganu gwerin a'i boblogeiddio.

Daeth yn diwtor Addysg Oedolion yng Ngholeg Prifysgol Bangor, cyn cael ei benodi'n Bennaeth Adran Adloniant Ysgafn BBC Cymru yn 1963.

BBC

Yn ystod ei ddegawd gyda'r Gorfforaeth yn nyddiau Gwenlyn Parry a Rhydderch Jones, roedd yn gyfrifol am nifer o raglenni poblogaidd, gan gynnwys 'Fo a Fe', 'Ryan a Ronnie', 'Hob y Deri Dando' a 'Lloffa'.

Ar ôl gadael y Gorfforaeth yn 1973, aeth yn diwtor yn Adran Efrydiau Allanol Coleg Prifysgol Caerdydd am ddeuddeng mlynedd ola'i yrfa, lle'r oedd yn cynnal dosbarthiadau ar lenyddiaeth Cymru.

Canu a chyfansoddi

Y tu hwnt i'r byd academaidd, roedd hefyd yn adnabyddus fel canwr a chyfansoddwr.

Ynghyd â'i wraig, oedd yn gantores broffesiynol ym Michigan, ymchwiliodd yn helaeth i draddodiad canu gwerin yng Nghymru.

Cymerodd Meredydd Evans ran mewn digwyddiad i lansio gwefan gynhwysfawr o waith Dafydd ap Gwilym, prosiect a gafodd ei arwain gan Brifysgol Abertawe yn 2007, gan ganu tair o gerddi'r bardd canoloesol i gyfeiliant Bethan Bryn ar y delyn.

Yr ymgyrchydd

Yn ystod y 1970au, roedd yn un o ymgyrchwyr mwyaf blaenllaw'r Gymraeg wrth sicrhau hawliau ym meysydd darlledu a'r Ddeddf Iaith.

Fe gorddodd y dyfroedd gydag araith o lwyfan yr Eisteddfod Genedlaethol yn rhybuddio am y peryg i gymunedau Cymraeg.

Ym 1979, roedd yn un o dri, ynghyd â Pennar Davies a Ned Thomas, a gafwyd yn euog o ddiffodd trosglwyddydd teledu Pencarreg yn ystod yr ymgyrch hir i sefydlu S4C.

Ar hyd y blynyddoedd wedyn, fe fu'n gefnogwr cadarn i ymgyrchwyr ifanc Cymdeithas yr Iaith ac yn siarad yn gyson mewn ralïau.

Ei faes ymgyrchu arall oedd heddwch, ac fe gymerodd ran mewn llawer o brotestiadau yn erbyn rhyfel ac arfau niwclear.

Ffynhonnell

golwg360

Darllen

Wedi i chi ddarllen y darn uchod, cwblhewch y canlynol.

1. Rhowch ✓ gyferbyn â'r ffeithiau cywir.

(Adalw gwybodaeth)

	Cywir
Roedd Meredydd Evans yn 95 oed pan fu farw.	
Doedd e ddim yn hoff o gerddoriaeth.	
Roedd e'n credu ei bod yn bwysig i ymgyrchu dros yr iaith.	
Doedd e ddim yn poeni os oedd rhyfeloedd yn digwydd yn y byd.	
Roedd e'n enwog yng Nghymru ers 70 o flynyddoedd.	

2. Nawr, gosodwch y ffeithiau cywir yn eu trefn er mwyn llunio paragraff byr amdano. Efallai y byddwch hefyd yn dymuno defnyddio'r brawddegau nad ydynt yn gywir yn eich paragraff. Bydd angen i chi eu cywiro'n ofalus os ydych chi'n penderfynu eu defnyddio.
Bydd disgwyl i chi roi 3 ffaith amdano, ond gallwch rhoi 5 ffaith, os ydych yn dymuno. **Cofiwch** mai dim ond y brawddegau sydd yn y bocs uchod y gallwch eu defnyddio.

(Aralleirio a chrynhoi)

3. Cwblhewch y tabl canlynol.

(Adalw gwybodaeth)

FFEIL-O-FFEITHIAU	
ENW	Meredydd Evans
MAN GENI	
BLWYDDYN EI ENI	
SAWL BRAWD A CHWAER	
OEDRAN YN GADAEL YSGOL	
EI SWYDD GYNTAF	

4. Roedd caneuon 'Triawd y Coleg', y grŵp cyntaf o'i fath yng Nghymru, yn boblogaidd. Nodwch enw dwy o'r caneuon yr oeddent yn eu canu.

(Adalw gwybodaeth)

5. Beth oedd enw gwraig Merêd, a ble wnaethon nhw gyfarfod?

(Adalw gwybodaeth)

6. Pa swydd gafodd Merêd yn 1963?

(Adalw gwybodaeth)

7. Cafodd Meredydd Evans a dau ddyn arall eu harestio am wneud niwed i drosglwyddydd teledu Pencarreg fel rhan o'r frwydr i sefydlu S4C. Pwy oedd y ddau ddyn yma ac ym mha flwyddyn ddigwyddodd hynny?

(Adalw gwybodaeth)

Llafaredd

Trafodwch:

8. Mae nifer o bobl yn credu bod Meredydd Evans yn 'arwr' i ni'r Cymry. Trafodwch, yn eich barn chi, beth allai wneud i bobl gredu hyn. A yw person fel hyn yn haeddu'r fath sylw? A yw colli person fel hyn yn golled i'r wlad?

9. Petai rhaid i chi ddewis pum person sydd yn haeddu cael eu hystyried fel 'arwyr' i ni fel cenedl, pwy fyddai'r rhain a pham fyddech chi yn eu dewis?

Ysgrifennu

10. Ysgrifennwch bortread o berson yr ydych chi'n ei ystyried yn 'arwr'. Amlinellwch eich rhesymau dros eich dewis. Cofiwch nad oes rhaid i'r person hwn fod yn enwog.

11. Ysgrifennwch gyfres o gwestiynau y byddech wedi hoffi eu trafod gyda Meredydd Evans petaech wedi cael y fraint o'i gyfarfod. Cofiwch ddefnyddio'r wybodaeth sydd yn y darn darllen wrth benderfynu ar y mathau o gwestiynau yr hoffech fod wedi cael y cyfle i'w holi.